

2010–2011. II. év, 2. félév
Pethő Ágnes (előadások)
Boné Ferenc (szemináriumok)

FILMTÖRTÉNET (4.)

A modern film

Témakör:

A némafilm, a klasszikus hollywoodi elbeszélőfilm filmtörténeti paradigmái után ebben a félévben a modern film jelenségeit elemezzük. Általában áttekintjük a modernizmus filmes jellegzetességeit, amint azok a korábbi elbeszélőfilmes konvenciókhoz, illetve a realista tendenciákhoz képest megjelentek. Az előadásokon kiemelten tanulmányozzuk FEDERICO FELLINI, MICHELANGELO ANTONIONI és INGMAR BERGMAN életműveit. Elemezzük a reprezentatív filmjeiket időrendi sorrendben és főlvázoljuk életműveik alakulását, filmtörténeti hatását. A szemináriumokon megismerkedünk a modern film néhány további fontos alkotójával, elemezzük a modern film különböző típusait. A modern film tanulmányozását a következő tanév filmtörténet órái folytatják.

Kötelező szakirodalom:

- ☐ Kovács András Bálint: *A modern film irányzatai. Az európai művészfilm 1950–1980.* Budapest, Palatinus, 2005: 17–130., 338–344.
- ☐ Gelencsér Gábor: *Más világok. Filmelemzések.* Budapest, Palatinus, 2005. 31–40, 51–95.
- ☐ Nemeskürty István: *Fellini.* Budapest, Gondolat, 1974.
- ☐ Peter Bondanella: *The Films of Federico Fellini.* Cambridge University Press, 2002: 1–117.
- ☐ André Bazin: *Mi a film?* Budapest, Osiris, 1995: 449–464.
- ☐ Györffy Miklós: *Michelangelo Antonioni.* Budapest, Gondolat, 1980.
- ☐ Peter Brunette: *The Films of Michelangelo Antonioni.* Cambridge University Press, 1998: 1–127.
- ☐ Györffy Miklós: *Ingmar Bergman.* Budapest, Gondolat, 1976.
- ☐ Susan Sontag: *Begman: Persona.* In: *A pusztulás képei.* Budapest, Európa, é.n. 117–146.
- ☐ Laura Hubner: *Ingmar Bergman. Illusions of Light and Darkness.* New York, Palgrave MacMillan, 2007: 47–117. (4-5-6. fejezetek)
- ☐ Ray Carney: *John Cassavetes filmjei.* Budapest, Osiris, 2001: 9–47, 110–166. (A pragmatizmus, a modernizmus és a film, A nem-szemlélődő művészet című fejezetek)

Ajánlott szakirodalom:

- Kristin Thompson–David Bordwell: *Film History. An Introduction.* McGraw–Hill, 2003.
- Martin Scorsese: *My Voyage to Italy* (1999), dokumentumfilm az olasz filmről.
- Angelo Restivo: *The Cinema of Economic Miracles: Visuality and Modernization in the Italian Art Film.* Duke University Press, Durham, 2002
- Federico Fellini: *Mesterségem, a film.* Budapest, Gondolat, 1988.
- Federico Fellini-Giovanni Grazzini: *Fellini despre Fellini.* Humanitas, București, 2007.
- *Filmvilág* 1994. 1: Fellini különszám
- Honffy Pál: *Federico Fellini: Az országúton.* In: Gyürey Vera–Honffy Pál: *Mozgófénykép. Filmelemzések.* Tankönyvkiadó, Bp., 1984: 63–91.
- Michelangelo Antonioni: *Írások, beszélgetések.* Budapest, Osiris, 1999.
- Seymour Chatman: *Antonioni, or the Surface of the World.* University of California Press, 1985.
- Geoffrey Novell Smith: *Shape and a Black Point.* In: Bill Nichols (ed.): *Movies and Methods.* University of California Press, 1976: 354–363.
- Peter Bondanella: *The Mature Auteurs.* In: *Italian Cinema. From Neorealism to the Present.* New York, Continuum, 1991: 210–252.
- Ingmar Bergman: *Képek.* Budapest, Európa, 1992.
- Ingmar Bergman: *Laterna magica.* Budapest, Európa, 1988.

- Zoltai Dénes: Modern passiójáték, avagy divertimento melankolikus lelkeknek. Bergman: Suttogások és sikolyok. *Filmkultúra* 1975. 2: 49–57.
- Bergman, Ingmar: *Filmtrilógia*. Európa, Budapest, 1998.
- Pier Paolo Pasolini: *Eretnek empirizmus*. Osiris. Budapest, 2007.
- Radnóti Sándor: Meztelen lelkek. Bergman: Szenvedély. *Filmkultúra* 1972. 4: 34–42.
- Jesse Kalin: *The Films of Ingmar Bergman*. Cambridge University Press, 2003.
- Egil Törnqvist: *Bergman's Muses*. McFarland and Company, Jefferson; London, 2003.
- Chris Wiegand: Federico Fellini: *Ringmaster of Dreams*. Taschen, Köln, 2003.

Kötelező filmek:

- ☐ Roberto Rossellini: *Utazás Itáliában*
- ☐ Federico Fellini: *A fehér sejk*
- ☐ Federico Fellini: *Bikaborjak*
- ☐ Federico Fellini: *Országúton*
- ☐ Federico Fellini: *Cabiria éjszakái*
- ☐ Federico Fellini: *Az édes élet*
- ☐ Federico Fellini: *8 és fél*
- ☐ Federico Fellini: *Róma*
- ☐ P.P. Pasolini: *A túró*, Fellini: *Toby Dammit* (kisfilmek)
- ☐ Pasolini: *Máté evangéliuma/Mamma Roma*
- ☐ Bernardo Bertolucci: *A megalkuvó*
- ☐ Michelangelo Antonioni: *A kaland*
- ☐ Michelangelo Antonioni: *Az éjszaka*
- ☐ Michelangelo Antonioni: *Napfogyatkozás*
- ☐ Michelangelo Antonioni: *A vörös sivatag*
- ☐ M. Antonioni: *Foglalkozása riporter*
- ☐ Luchino Visconti: *Rocco és fivérei*
- ☐ John Cassavetes: *Arcok/Férjek*
- ☐ Ingmar Bergman: *A nap vége*
- ☐ Ingmar Bergman: *Arc*
- ☐ Ingmar Bergman: *Úrvacsora*
- ☐ Ingmar Bergman: *Tükör által homályosan*
- ☐ Ingmar Bergman: *A csend*
- ☐ Ingmar Bergman: *Persona*
- ☐ Ingmar Bergman: *Farkasok órája*

Ajánlott filmek:

- ☐ Federico Fellini: *Csalók*
- ☐ Federico Fellini: *Amarcord*
- ☐ Federico Fellini: *Satyricon*
- ☐ Federico Fellini: *Casanova*
- ☐ Federico Fellini: *Júlia és a szellemek*
- ☐ Federico Fellini: *És a hajó megy*
- ☐ Michelangelo Antonioni: *Barátnők*
- ☐ Michelangelo Antonioni: *A kiáltás*
- ☐ M. Antonioni: *Zabriskie Point*
- ☐ M. Antonioni: *Egy nő azonosítása*
- ☐ M. Antonioni–W.Wenders: *Túl a felhőkön*
- ☐ Bernardo Bertolucci: *A pókstratégia*
- ☐ Pier Paolo Pasolini: *Teoréma, Médea*
- ☐ Pier Paolo Pasolini: *Oidipusz király*
- ☐ Szergej Paradzsanov: *Asik Kerib*
- ☐ Ingmar Bergman: *Nyári köztársaság*
- ☐ Ingmar Bergman: *Börtön*
- ☐ Ingmar Bergman: *Egy nyár Mónikával*
- ☐ Ingmar Bergman: *Szégyen, Rítus*
- ☐ I. Bergman: *Jelenetek egy házasságból, Saraband*
- ☐ Ingmar Bergman: *Fanny és Alexander*
- ☐ J. Cassavetes: *New York árnyai, Premier*
- ☐ John Cassavetes: *Egy hatás alatt álló nő*
- ☐ Stanley Kubrick: *2001. Űrodüsszeia*
- ☐ Stanley Kubrick: *Mechanikus narancs*
- ☐ Mike Nichols: *Nem félünk a farkastól*

A filmekről szükséges tudni:

- a film adatait: mikor készült, ki a rendező, a forgatókönyvíró/kinek a regénye alapján készült (ha nem a rendező írta, és valamiért fontos), kik a főszereplő színészek, ki az operatőr, a zeneszerző (ha fontos a zene a filmben);
- a filmek cselekményét (miről szól, kik a szereplők, hol és mikor játszódik a film);
- a filmet el kell tudni helyezni az illető művész életművében belül. (Pl. a rendező korai filmje, érett korszakának egyik főműve stb.)

Jelenlét: Az órákon való jelenlét 75 %-ban kötelező az előadások, a szemináriumok és a filmvetítések esetében is! (14 tanítási hétből min. 10). Ennél több hiányzás csak egészségügyi okokból fogadható el. Ha a hallgató nem vett részt minimum az órák/szemináriumok/vetítések 50%-án, nem jelentkezhet vizsgára. 50-75% közötti hiányzások kompenzálhatóak a vizsgán plusz kérdés megválaszolásával.

A vizsga összetétele:

- 20% = a kötelező filmek ismerete.** Ezt zárthelyi dolgozat formájában mérjük föl. A filmek ismerete kizáró jellegű, aki minimum 15%-ot nem teljesít ezen a teszten (= a max. 20 pontból nem kap 15-öt), nem jelentkezhet vizsgára, csak a teszt megismétlése után.
- 30% = szeminárium dolgozat.** Ez a vizsga előtt min. egy héttel le kell adni az előadótanárnak és a szemináriumvezetőnek (elektronikus formában)
- 50% = ismeretellenőrző teszt** (a kötelező szakirodalom és az előadások anyagából).

SZEMINÁRIUMOK

- A szemináriumok a filmtörténet előadásokat egészítik ki filmelemzésekkel. Minden hallgatónak kötelező részt venni a szemináriumi tevékenységen. *Mindenkinek két szemináriumi témához kell valamilyen részfeladatot vállalni* (3 hallgató csak olyan témát vállalhat, ahol 2-3 filmet kell elemezni).
- A szemináriumi témát bemutató hallgatók számára a felkészülés legfontosabb része a filmek megnézése és az adatok begyűjtése a filmekkel (és rendezőkkel) kapcsolatban, a kiadott olvasmányok elolvasása. Minden témához vannak eleve ajánlott általános szempontok, ezeket azonban ki kell egészíteni és részletezőbbé tenni, a filmekből kiválasztott jelenetekhez kapcsolni. *A szemináriumi vitát szervezők feladata, hogy az elemzett filmekből olyan jellemző részleteket, képeket válasszanak ki, amiket bemutatnak vagy vitára bocsátanak.* A legfontosabb adatokat és fölvetendő kérdéseket max. 1-2 oldalas vázlatban lehet rögzíteni, amit órán ki lehet vetíteni.
- **A filmtörténet szeminárium végeredményeképp mindenkinek meg kell írni egy önálló szemináriumi dolgozatot a szemináriumi témák egyikéből. Bárki bármelyik szemináriumi témából írhat dolgozatot, de csakis a megadott témákból lehet választani. A dolgozat min. terjedelme: 5 oldal (címlap nélkül számítva). A dolgozatot a megadott formátumban kell megírni. (Lásd az útmutatót a kéziratok szerkesztéséhez). Figyelem: a más témájú vagy formailag nem megfelelő dolgozatot nem fogadjuk el! A dolgozatokat elektronikus formában el kell küldeni az előadótanárnak és a szemináriumvezetőnek is a megadott határidőre.**
- A szemináriumi munka értékelésébe beleszámít az órákon való aktív részvétel, a hozzászólások minősége, a szemináriumokra való felkészülés (elkészített vázlatok, handoutok) és az írásbeli dolgozat értékelése.
- A szemináriumi dolgozat tartalmi alapkövetelményei:
 - a) Tükrözze a dolgozatíró tájékozottságát, műveltségét a témában (hivatkozások, jelölt idézetek formájában), de ne legyen az internetről való másolás (s ne tartalmazzon a rendezők élettörténetére vonatkozó általános, bárhol föllelhető információkat)! Minden témához vannak ajánlott olvasmányok, ezeket minimum el kell olvasni, és föl kell használni.
 - b) Filmelemzés legyen (ne pedig filmismertető), amelynek meghatározott szempontja van (vegyük figyelembe a megadott szempontokat és/vagy keressünk másokat). A dolgozat tartalmazzon eredeti meglátásokat, gondolatokat.
 - c) Legyen az elemzés kifejtett, részletes. Hivatkozzunk a filmekből konkrét jelenetekre, képi megoldásokra, ne általánosságokat írjunk.
 - d) Építsük föl érvelésünket logikusan, világosan, fogalmazzunk érthetően és helyesen.

Szemináriumi témák:

2011: **Bevezető szemináriumi óra:** A vizsgakövetelmények ismertetése. A szemináriumi munka megszervezése, témavállalás. A szemináriumon sorra kerülő modern filmes témakörök felvázolása.

2011: **Az első témát előkészítő szeminárium.** Nézzük meg a *Férjek* c. filmet és a *I'm Almost not Crazy*. *John Cassavetes – the Man and His Work* c. dokumentumfilmet.

A valóság fogalmának újraértelmezése:

A mindennapok realizmusa és a filmes „szabad indirekt stílus” az amerikai modernizmusban

JOHN CASSAVETES:
Arcok (1968), *Férjek* (1970)

Ajánlott szempontok:

- John Cassavetes életművének rövid bemutatása és jellemzése. Fontosabb filmjei (válasszunk ki egy-két jellemző részletet a többi filmből is.)

- Jellemezzük a két film szereplőit! Milyen világot, milyen problémákat jelenítenek meg Cassavetes filmjei?
- Jellemezzük Cassavetes képszerkesztési eljárásait és filmjeinek történetmondási módjait! Milyen szerep jut a párbeszédnek és az arc-képeknek? Miben tér el ez a klasszikus amerikai elbeszélőfilmeketől?

Ajánlott források:

- „Cinéastes de notre temps”: John Cassavetes portréfilm az Arcok forgatásának idejéből (1968).
- Michael Ventura: *I'm Almost not Crazy. John Cassavetes - the Man and His Work* (1984, dok.f.)
- Ray Carney: A nem-szemlélődő művészet. (Arcok) In: *John Cassavetes filmjei. A pragmatizmus, a modernizmus és a film.* Budapest, Osiris, 2001.
- Bikácsy Gergely: John Cassavetes. *Filmkultúra*, 1978. 6: 75–88.
- Bikácsy Gergely: Cassavetes, a túlélő. http://filmvilag.hu/xereses_frame.php?cikk_id=6834
- Margitházi Beja: Az arc mozija. *Közelkép és filmstílus.* Kolozsvár, Koinónia, 2008: 174–180.
- Homa King: Free Indirect Affect in Cassavetes' *Opening Night* and *Faces*. *Camera Obscura*, 2004. 56:105–139.

2.

A történelem valóságának mitologizálása.
A filmes nagyelbeszélés irodalmi és neorealista elemei
LUCHINO VISCONTI:
Rocco és fivérei (1960)

Ajánlott szempontok:

- Luchino Visconti életművének rövid bemutatása. Milyen témákkal foglalkoznak a filmjei?
- A történetmesélés, társadalom- és egyénábrázolás a filmben. Jellegzetes szereplőtípusok, jellegzetes jelenetek. A neorealizmus és a realista nagyregény hatása a *Rocco és fivérei*-re. (Lehetséges irodalmi párhuzamok: Dosztojevszkij *Karamazov testvérek* és *A félkegyelmű.*)
- Az architektúra, a város, a táj, a díszletezés szerepe a filmekben.
- A film viszonya a klasszikus hollywoodi elbeszélőfilmekhez? A film viszonya a modernista filmekhez?

Ajánlott források:

- Adam Low: *The Life and Times of Count Luchino Visconti* (2002), dokumentumfilm
- Maximilian Le Cain: Visconti's Cinema of Twilight.
<http://archive.sensesofcinema.com/contents/01/18/visconti.html>
- Báron György: Realizmus és dekadencia. *Filmvilág* 1983. 6: 58–62.
http://filmvilag.hu/xereses_frame.php?cikk_id=6827
- Pierre Sorlin: *Italian National Cinema. 1896-1996.* London, New York Routledge, 1996.

3.

Pasolini realizmusa: a neorealizmustól a parabolikus
ábrázolásmódig
PIER PAOLO PASOLINI:
Mamma Roma (1962), *Teorema* (1968)

Ajánlott szempontok:

- Pier Paolo Pasolini életművének bemutatása. Fontosabb filmek, filmtípusok.
- A két film bemutatása és összehasonlítása. A neorealizmus öröksége és meghaladása.
- A helyszínek szerepe a két filmben: Róma mint élettér a *Mamma Romában*, a *Teorema* történetének képi kontextusai. Hasonlítsuk össze Pasolini Róma ábrázolását, világképét Fellini *Édes életének* Róma-képével.
- A Krisztus-motívum megjelenése a két filmben. (A Leonardo da Vinci és a Mantegna parafrázisok jelentősége a *Mamma Romában*?)

Ajánlott források:

- Pasolini. *A Filmmaker's Life* (1971, dokumentumfilm)
- Dobai Péter: Pier Paolo Pasolini. *Filmkultúra*. 1971. 2.
- Duccio Trombadori: A valóság a természet mozi. Pasolini realizmusa. *Filmkultúra* 1989/2. 56–61.
- Kovács András Bálint: *A modern film irányzatai. Az európai művészfilm 1950–1980*. Budapest, Palatinus, 2005. 390-399. (A prabolikus diszkurzus)
- John David Rhodes: *Stupendous, Miserable City. Pasolini's Rome*, University of Minnesota Press, 2007.
- Pasolini's *Mamma Roma*. <http://jclarkmedia.com/pasolini/pasolini02.html>

4.

Mitológiák realista-etnografikus, konceptuális újraértelmezése
Pasolini költői mozijában
PIER PAOLO PASOLINI:
Máté evangéliuma (1964), *A túró* (1963)

Ajánlott szempontok:

- A filmek realizmusa és stilizációja Pasolininél. A mitologikus történetek átértelmezése.
- Közvetlenség és ironia, átlátszóság és önreflexió, folklór, festőiség, költőiség?
- A Pasolini filmek szereplő- és látványvilága.

Ajánlott források:

- Karátson Gábor: *Máté evangéliuma*. Arcban elbeszélve. *Filmvilág*, 2005. 12: 26-28.
http://filmvilag.hu/xereses_frame.php?cikk_id=8447
- Csantavéri Júlia: Pasolini filmköltészete. „Álom valamiről.” *Filmvilág*, 1988. 10: 2-5.
http://filmvilag.hu/xereses_frame.php?cikk_id=4918
- Robert Samuel, Clive Gordon: *Pasolini. Forms of Subjectivity*. Oxford University Press, 1996.
- Sam Rohdie: *The Passion of Pier Paolo Pasolini*. Indiana University Press, 1995.
[Elolvashatók a vonatkozó fejezetek a Google Book Search segítségével:
<http://books.google.com/books>]
- The Films of Pier Paolo Pasolini. <http://jclarkmedia.com/pasolini/pasolini02.html>
- The Gospel According to Saint Mathew. <http://jclarkmedia.com/pasolini/pasolini05.html>
- Gino Moliterno: Pier Paolo Pasolini. *Senses of Cinema*.
<http://archive.sensesofcinema.com/contents/directors/02/pasolini.html>

Szubjektivitás, tudatfolyam, önreflexió:

5.

Az alkotóművészet szubjektív
univerzuma és „az élet eleven zűrzavara”
FEDERICO FELLINI:
Nyolc és fél (1963)

Ajánlott szempontok:

- A *Nyolc és fél* elbeszélő szerkezetének „logikája.” A művész önreprezentálásának eszközei a filmben. A film képi szimbólumai, metaforái. (Mi értelmezhető annak, és miért? Hogyan írhatók le, tipizálhatók?) Az álomszerűség megnyilvánulása a filmben.
- Milyennek láttatja a filmkészítést, a művészi alkotást a *8½* című film?
- Hasonlítsuk össze a *Júlia és a szellemek* című filmmel, amit sokan a *Nyolc és fél* párjaként emlegetnek. Jogos-e a párhuzam?
- Nézzük meg Woody Allen *Stardust Memories* (*Csillagporos emlékek*, 1980) című filmjét, és nézzük meg annak kezdő jelenete hogyan „írja át” Fellini híres kezdőképeit a *8½*-ből! Milyen egyéb Fellinire való reflexiókat találunk a *Stardust Memories* című filmben?

- Értelmezzük Rob Marshall *Nine (Kilenc, 2009)* c. musical formában való remake-jét a filmnek (az eredeti és a Woody Allen film tükrében).

Ajánlott források:

- Federico Fellini: *Mesterségem, a film*. Budapest, Gondolat, 1988: 110–127.
- Kovács András Bálint: 1962 kulcsfilmje: *Nyolc és fél*. In: *A modern film stílusformái*. Budapest, Palatinus, 2005: 338–344.
- Christian Metz: Az „örvényszerű” szerkesztés Fellini 8½ című filmjében. In: Bujdosó Dezső (szerk.) *Kommunikációelméleti szöveggyűjtemény II. Bp.*, Tankönyvkiadó, 1989: 169–173.
- Peter Bondanella: 8½: The Celebration of Artistic Creativity. In: *The Films of Federico Fellini*. Cambridge University Press, 2002: 93–117.
- John C. Stubbs: Fellini's Portrait of the Artist as Creative Problem Solver. *Cinema Journal* 41, No. 4, Summer 2002: 116–131.

Absztrakció, stilizáció, ornamentális:

6.

Folklor, mitológia, festőiség
SZERGEJ PARADZSANOV művésze:
A gránátalma színe (1968),

Ajánlott szempontok:

- Szergej Paradzsanov életműve, filmjeinek stiláris jellemzői.
- Folklor és dekoráció Paradzsanov filmjeiben, kép, valóság, stilizáció.
- Hasonlítsuk össze Pasolini rekonstruált barbár életképeivel a *Médea* vagy az *Oidipusz király* című filmekben, azok mitologikus ábrázolásmódjával, stilizációjával.

Ajánlott források:

- Kovács András Bálint: *A modern film irányzatai. Az európai művészfilm 1950–1980*. Budapest, Palatinus, 2005: 194–210.
- Geréb Anna: A filmkollázs elátkozott zsenije. Szergej (Szerkisz) Paradzsanov. In: Zalán Vince (szerk.): *Filmrendezőportrék*. Osiris, Bp. 2003. 266–295.
- Tarnay László: Magritte és Paradzsanov. In: Pethő Ágnes (szerk.): *Köztes képek. A filmelbeszélés színterei*. Scientia, Kolozsvár, 2003: 173–180.
- Szilágyi Ákos: Ez a világ csak egy ablak. Paradzsanov filmornamentikája. *Filmvilág*. 1987.8: 34–39.

7.

Modernista festőiség
BERNARDO BERTOLUCCI: *A megalkuvó* (1970),

Ajánlott szempontok:

- Bernardo Bertolucci életművének rövid áttekintése (Válasszunk ki jeleneteket más filmjeiből is.)
- Festőiség, képi jellegzetességek megfigyelése. A helyszínek, a díszletezés megválasztásának jelentősége.
- Tér-idő szerkesztés és filmelbeszélés sajátosságai.
- Hasonlítsuk össze a filmet Fellini és Antonioni filmjeinek képi és gondolati világával. Miben rokonítható és miben más?

Ajánlott források:

- Nemeskürty István: Hétköznapi fasizmus, avagy az alkalmazkodás művészete. Bertolucci *A megalkuvó*. *Filmkultúra* 1973. 4: 27–34.
- Bilge Ebiri: Bernardo Bertolucci.
<http://archive.sensesofcinema.com/contents/directors/04/bertolucci.html>
- <http://www.filmreference.com/Films-Chr-Czl/Il-Conformista.html>

A modern ember:

8.

Modern kozmikus ember, karneváli kultúra

STANLEY KUBRICK:
2001 *Űrodisszeia* (1968),
Mechanikus narancs (1971)

Ajánlott szempontok:

- Stanley Kubrick életművének rövid jellemzése.
- Hogyan épül föl a két film? Tér- időbeli szerkesztésmód.
- A díszletezés és a zene jelentősége. A látvány attraktivitása. Képzőművészeti jellegű stilizáció a filmekben (hol milyen szerephez jut ez?). A zene szerepe Kubricknál.
- Értelmezzük a filmeket! Milyen értelmezést adnak a világról? Modern vagy posztmodern világkép ez?
- Az erőszak ábrázolása a *Mechanikus narancs* című filmben. Burleszk jellegzetességek, karnevalizmus. Hasonlítsuk össze Oliver Stone *Született gyilkosok* című filmjével!

Ajánlott források:

- Arday Zoltán: Az útvesztő hangjai. Stanley Kubrick. In: Zalán Vince (szerk.): *Filmrendezőportrék*. Osiris, Budapest, 2003: 5–28.
- John Baxter: *Stanley Kubrick*. Osiris kiadó, Bp. 2003.
- Győri Zsolt: Filmmodissze: formák áttűnésben. A kubricki elbeszélő stílus a recepció tükrében. *Metropolis*, VI. évf. 2002. 2. szám: 8–29.
- Mario Falsetto: Idő és tér. *Metropolis*, VI. évf. 2002. 2. szám: 30–37.
- Stephen Mamber: Mechanikus narancs. *Metropolis*, VI. évf. 2002. 2. szám: 70–82.
- Bikácsy Gergely: Hideg barokk, hontalan pompázat. Kubrick labirintusa. *Filmvilág*, 1999. 6: 18–22.
- Csantavéri Júlia: Képek egy halott világból. *Filmvilág*, 1983. 5: 30–35.
- Kuczka Péter: A kozmikus ember. Kubrick 2001: Odisszeia az űrben. *Filmkultúra*, 79. 2: 44–50.
- Michel Ciment: Anti-Rousseau? Beszélgetések Stanley Kubrickkal. *Filmvilág*, 1983. 5: 36–37.
- Michel Ciment: Elvetemült figurák. Beszélgetés Stanley Kubrickkal. *Filmvilág*, 1988. 3: 27.
- Fáber András: A popkrisztus pokoljárása. *Filmvilág*, 1988. 3: 23–26.
- Robert Stam: *Subversive Pleasures. Bakhtin, Cultural Criticism and Film*. The Johns Hopkins UP, Baltimore- London, 1992: 85–156.

9.

A modernizmus és az identitás megkérdőjelezése

JOSEPH LOSEY: *A szolga* (1963)
M. ANTONIONI: *Foglalkozása riporter* (1975)

Ajánlott szempontok:

- Joseph Losey és Harold Pinter életművének rövid ismertetése.
- A filmek által megjelenített világ és történet. Szereplők, helyszínek, viszonyok.
- A filmek látványvilágának meghatározó elemei. Jellegzetes képszerkesztési eljárások. Az architektúra szerepe Antonioni filmjében.
- A tükörkép, hasonmás, megkettőződés motívuma a filmekben. Klasszikus drámai jellemfejlődés, az identitás elvesztése vagy identitáscsere?
- A „valóság” Antonioni filmjében. Értelmezzük az Antonioni film befejező képsorát.

Ajánlott források:

- Takács Ferenc: Űr és szolga. Joseph Losey portréjához. *Filmvilág* 1984. 9: 16–20.
- Thurzó Gábor: Premier plan. Joseph Losey. *Filmkultúra*, 1972. 5: 57–64.
- Jure Mikuz: A tükör és a film. *Filmkultúra*, Gondolatok rovat, 1999.
www.filmkultura.hu/1999/articles/essays/tukor.hu.html

- Györffy Miklós: *Michelangelo Antonioni*. Budapest, Gondolat, 1980.
- Peter Brunette: *The Films of Michelangelo Antonioni*. Cambridge University Press, 1998.
- Michelangelo Antonioni: A riporter, akit nem lehetett látni. A *Foglalkozása riporter* utolsó előtti beállítása. In: M. Antonioni: *Írások, beszélgetések*. Budapest, Osiris, 1999:245–263.
- Seymour Benjamin Chatman: *Antonioni or the Surface of the World*. University of California Press, 1985: 176–213.
- Kommentárok Antonioni filmjéhez a DVD változatban (Jack Nicholson, Aurora Irvine és Mark Peploe kritikusok kommentárjai).
- Domietta Torlasco: The Passenger. Vanishing. In: *The Time of the Crime: Phenomenology, Psychoanalysis, Italian Film*. Stanford University Press, 2008: 36-41. [<http://books.google.com/books>]

10.

Házasság modern módra

INGMAR BERGMAN:

Jelenetek egy házasságból (1973. I-II.)

MIKE NICHOLS: *Nem félünk a farkastól* (1966)

Ajánlott szempontok:

- Az emberi viszonyok, a társadalmi kontextus megjelenítése a filmekben.
- A filmek műfaji-intertextuális kapcsolatai. A színházi dramaturgia, irodalmiasság hatása a Mike Nichols filmben (Edward Albee színdarabjából készült). (Miért sorolják a tévéforgalmazásban a *thriller* műfajába?)
- Mi a hasonlóság és mi a különbség a két filmben?
- Nézzük meg a *Saraband* című filmet. Hogyan alakítja tovább a történetet Bergman?

Ajánlott források:

- Interneten olvasható szövegek. (Pl. <http://www.moviemartyr.com/1966/whosafraid.htm>) Kinyomtatva a könyvtári dossziéban.
- Gelencsér Gábor: *Más világok. Filmelemzések*. Budapest, Palatinus, 2005: 51–95.
- Gelencsér Gábor: Magaskultúra földközelben. (Bergman: *Jelenetek egy házasságból*). *Filmvilág* 1999: 2. 22–23.
- Laura Hubner: *Ingmar Bergman. Illusions of Light and Darkness*. New York, Palgrave MacMillan, 2007: 151–158.

11.

A magány trilógiája, avagy „Atya, fiú, Bergman”

INGMAR BERGMAN: *Tükör által homályosan*,
Úrvacsora (1962), *A csend* (1963)

Ajánlott szempontok:

- Emberi viszonyok ábrázolása a filmekben. (Milyen viszonyok jelennek meg? Milyenek ezek a viszonyok?) Mitől félnek és mire vágynak ezek a szereplők? Az alábbiak közül mit hogyan jelenítnek meg ezek a filmek: szeretetvágy, alázat, örület, önzés, kegyetlenség, kommunikáció, szorongás, félelem? (Párbeszéd/nyelv, színészi játék, képi szimbolizmus révén?)
- Jellemezzük a szereplőket! Milyen típusokba lehet sorolni őket?
- Figyeljük meg a filmek díszletezését! Hol játszódnak a jelenetek? Mi ezeknek a jelentősége?
- Isten szerepe a szereplők életében. Istennel kapcsolatos gondolatok, képek a filmekben.

Ajánlott olvasmányok:

- Györffy Miklós: *Ingmar Bergman*. Budapest, Gondolat, 1976. [fénymásolat]
- Ingmar Bergman: *Képek*. Budapest, Európa, 1992.
- Gelencsér Gábor: *Más világok. Filmelemzések*. Budapest, Palatinus, 2005: 51–95.
- Kovács András Bálint: *A modern film irányzatai. Az európai művészfilm 1950–1980*. Budapest, Palatinus, 2005.

- Laura Hubner: Religion, Truth and Symbolism from The Seventh Seal to The Silence. In: *Ingmar Bergman. Illusions of Light and Darkness*. New York, Palgrave MacMillan, 2007: 47–70.
- Frank Gado: *The Passion of Ingmar Bergman*. Duke University Press, 1986.
- Eva Rueschmann: *Sisters on Screen: Siblings in Contemporary Cinema*. Temple University Press, 2000. [Elolvasható fejezetek a Google Book Search segítségével. <http://books.google.com/books>]

12.

Élet és halál témája
INGMAR BERGMAN filmjeiben

A hetedik pecsét (1957), *A nap vége* (1957),
Suttogások és sikolyok (1972)

Ajánlott szempontok:

- A halál téma megjelenései Bergman filmjeiben. Gyűjtsünk minél több példát és hasonlítsuk össze! Az élet és halál témájának összekapcsolódásai a filmekben.
- A filmek képi és hangvilága. A színek szerepe. Realizmus és stilizáció.
- Szimbolikus elemek a filmekben: álom, utazás, komédiázás, ház, stb.

Ajánlott források:

- Zoltai Dénes: Modern passiójáték, avagy divertimento melankolikus lelkeknek. Bergman: *Suttogások és sikolyok*. *Filmkultúra* 1975. 2: 49–57.
- Györffy Miklós: *Ingmar Bergman*. Budapest, Gondolat, 1976.
- Ingmar Bergman: *Képek*. Budapest, Európa, 1992.
- Ingmar Bergman: *Laterna magica*. Budapest, Európa, 1988.
- Gelencsér Gábor: *Más világok. Filmelemzések*. Budapest, Palatinus, 2005: 51–95.
- Laura Hubner: *Ingmar Bergman. Illusions of Light and Darkness*. New York, Palgrave MacMillan, 2007: 134–151.
- Frank Gado: *The Passion of Ingmar Bergman*. Duke University Press, 1986.
- Eva Rueschmann: *Sisters on Screen: Siblings in Contemporary Cinema*. Temple University Press, 2000. [Elolvasható fejezetek a Google Book Search segítségével. <http://books.google.com/books>]
- Marco Lanzagorta: Cries and Whispers.
http://archive.sensesofcinema.com/contents/cteq/03/25/cries_and_whispers.html